

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Γ. ΜΑΝΤΑΣ
e-mail: apomantas@yahoo.gr

ερευνα ΠΕΔΙΘΥ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ
στην ανατολική θρακη (τούρκια)

Το έργο του εντοπισμού και καταγραφής των βυζαντινών και μεταβυζαντινών ναών της Ανατολικής Θράκης (σημ. Τουρκία) είχε ξεκινήσει από την εποχή που εργαζόμουν ως αρχαιολόγος στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Στον έναν χρόνο που ασχολήθηκα με το θέμα, περιορίστηκα εκ των πραγμάτων στην έρευνα των πηγών. Μελετήθηκαν τότε τόσο τα βυζαντινά όσο και τα νεώτερα κείμενα, τα οποία ανέφεραν την ύπαρξη ναών σε συγκεκριμένες περιοχές, πόλεις δηλαδή ή χωριά. Όσον αφορά στις σύγχρονες πηγές, πρόκειται για κείμενα προσφύγων κυρίως της δεκαετίας του 1960, οι οποίοι κατέγραψαν τις αναμνήσεις τους από τα χωριά ή τις πόλεις στις οποίες είχαν ζήσει στο παρελθόν, και εκεί ανέφεραν και τους ναούς που υπήρχαν στη γενέτειρά τους.

Η προεργασία έτσι της έρευνας είχε σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωθεί πριν από την εκλογή και τον διορισμό μου στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Την τελευταία τετραετία πραγματοποιήθηκαν τρία ταξίδια στην Ανατολική Θράκη, με στόχο τον εντοπισμό καταλοίπων βυζαντινών και μεταβυζαντινών ναών. Στα ταξίδια αυτά συμμετείχαν επίσης φοιτητές, ώστε να ασκηθούν στην έρευνα πεδίου.

Όπως προαναφέρθηκε, ως βάση για την έρευνα χρησιμοποιήθηκαν οι γραπτές πηγές. Καθώς γνωρίζαμε σε έναν μεγάλο βαθμό τα μνημεία που υπήρχαν πριν από το 1922, όπως και την κατάσταση κάποιων τουλάχιστον από αυτών στη δεκαετία του 1960, στόχος μας ήταν κατά πρώτον η αναζήτηση του ίδιου του μνημείου ή καταλοίπων του και σε δεύτερο επίπεδο η ταύτισή του, καθώς πολύ συχνά σε μια πόλη ή ένα μικρό χωριό αναφερόταν η ύπαρξη περισσότερων ναών. Η έρευνα, όπως ήταν λογικό, οδήγησε επίσης στην ανακάλυψη και καταγραφή μνημείων, για τα οποία δεν υπήρχε καμία μνεία στις πηγές, τα οποία είναι ίσως και τα περισσότερα.

Από τη βυζαντινή εποχή, με εξαίρεση βέβαια την γνωστή από παλιά στην έρευνα Αγία Σοφία στη Βιζύη και τους ναούς της Αίνου, εντοπίστηκαν κατάλοιπα δύο ακόμη ναών: ο ένας από τους αυτούς βρίσκεται στην Γέννα και ο άλλος στην ευρύτερη περιοχή της Συλη(μ)βρίας. Πρόκειται για μεσοβυζαντινά κτίσματα, τα

οποία και θα μελετηθούν διεξοδικά σε μονογραφία που ετοιμάζεται από τον γράφοντα για τα χριστιανικά μνημεία της ανατολικής Θράκης.

Εκείνο όμως που προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση και χρήζει ερμηνείας είναι η ουσιαστική απουσία ναών της μεταβυζαντινής εποχής, τουλάχιστον μέχρι και τα τέλη του 17^{ου} αιώνα. αντίθετα εντοπίστηκε σχετικά μεγάλος αριθμός χριστιανικών οικοδομημάτων, τα οποία χρονολογούνται μέσω επιγραφής είτε με βάση την τοιχοδομία τους από τα τέλη του 18^{ου} έως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται ο ναός άγνωστης αφιέρωσης στο κιρμένι (εικ. 1), καθώς και ο Άγιος Γεώργιος στο φανάρι (εικ. 2).

Όπως φαίνεται και από τα δύο αυτά δείγματα πρόκειται για οικοδομήματα πολύ μεγάλων διαστάσεων, τα οποία είναι επηρεασμένα από τη βρετανική αρχιτεκτονική της βιομηχανικής επανάστασης. εντοπίστηκαν επίσης μεγάλοι σε διαστάσεις ναοί (κυρίως στα Μάλγαρα), οι οποίοι χρησιμοποιούνταν για τη λατρεία των Αρμενίων, στοιχείο που αντανακλάται και στην αρχιτεκτονική τους.

τα ερωτήματα που έχουν προκύψει από την εν λόγω έρευνα είναι οι λόγοι που οδήγησαν τόσο τους Έλληνες όσο και τους Αρμενίους στην οικοδόμηση τόσο μεγάλων κτηρίων. Υπήρξε τόσο μεγάλος αριθμός πιστών ή οικοδομήθηκαν για λόγους θρησκευτικής (βλ. πολιτικής) προπαγάνδας; Ένα από τα άλλα βασικά ερωτήματα που πρέπει επίσης να απαντηθεί είναι οι λόγοι που οδήγησαν στη διατήρηση νεώτερων κτισμάτων και στην καταστροφή των παλαιότερων.

Για αυτά, όπως και για άλλα ερωτήματα που σχετίζονται με τα μνημεία της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Θράκης, ο γράφων θα προσπαθήσει να απαντήσει σε μονογραφία που ετοιμάζει για το θέμα.

Εικ. 1. Κιρμένι. Ναός άγνωστης αφιέρωσης, όψη προς τα νοτιοδυτικά

Εικ. 2. Φανάρι. Ναός Αγίου Γεωργίου, όψη προς τα βορειοδυτικά